

dr hab. inż. arch. Radosław Barek prof. PP
Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej
ul. Jacka Rychlewskiego 2
61-131 Poznań

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
„PRZENIKANIE LUDOWEJ KULTURY W TWÓRCZOŚĆ ARCHITEKTONICZNĄ
WŁODZIMIERZA NAUMIUKA”

Autor: mgr inż. arch. Anna Naumiuk-Jakuc

Promotor : dr hab. inż. arch. Jarosław Szewczyk, prof. PB

Promotor pomocniczy: dr inż. Adam Musik

Dyscyplina naukowa : Architektura i Urbanistyka

1. Podstawa opracowania recenzji

Recenzja została sporządzona na podstawie zlecenia Rady Naukowej Wydziału Architektury Politechniki Białostockiej, pismo z dnia 12.07.2023. Przy jej opracowaniu kierowano się opisem wymogów jakie spełniać winna rozprawa doktorska, zawartymi w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późniejszymi zmianami. Zgodnie z ustawą, rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz prezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie naukowej,

2. Temat, cel, tezy i metoda pracy

Tematem rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. arch. Anny Naumiuk-Jakucmgr jest proces przenikania kultury ludowej w twórczość architektoniczną na przykładzie osoby Włodzimierza Naumiuka . W przedstawionej pracy, twórczość obejmuje istotne powiązanie nie sformalizowanego przekazu osobistego artysty oraz zgromadzonych przez niego obserwacji zjawisk jako elementów nauki i edukacji w relacji przekazu międzypokoleniowego.

Celem głównym pracy jest przedstawienie architektury wernakularnej wznoszonej w XX wieku na obszarze południowej Białostocczyzny jako zjawiska, które osadzone jest w miejscowej kulturze ludowej a rozwijało się dzięki indywidualnej aktywności utalentowanych artystów ludowych snycerzy, stolarzy cieśli. Zgromadzony materiał badawczy ukazuje szczegółowo przykład twórczości Włodzimierza Naumiuka jako „architekta ludowego”.

Klasyfikowanie w pracy osoby Włodzimierza Naumiuka jako „architekta ludowego” jest związane z współczesną potrzebą precyzyjnego określonego wręcz „szufladkowania” działalności twórców. Ta potrzeba zaklasyfikowania do określonej grupy zawodowej powoduje, że twórcy działający na kilku obszarach działalności pokrewnej są trudno klasyfikowalni lub wręcz odrzucani z danej grupy. Szczególnie jest to widoczne w obszarze tzw. sztuki ludowej” często utożsamianej z gorszym poziomem wykształcenia. Tymczasem poziom prezentowanych umiejętności widoczny w realizacjach podbudowanych motywacją, ideą, jest często bardzo wysoki , chociaż nie pasujący do szablonych klasyfikacji i ocen wagi dzieł twórczych, dzieł sztuki (sztuki tzw. wysokiej).

Podjęty w pracy przez Panią mgr inż. arch. Annę Naumiuk- Jakuc , tak ważny temat sprawia, że można go określić jako bardzo aktualny i nowatorski gdyż łączy zagadnienie kreatywnej działalności w zakresie regionalnej twórczości z osobistym oryginalnym indywidualizmem twórcy.

3. Struktura pracy i zawartość pracy

Praca liczy 122 strony (złożonych w formacie A4). Składa się na nią sześć części : Wprowadzenie, Rozdział 1. Metodologia, Rozdział 2. W. Naumiuk jako zagadnienie artystyczne, naukowe i społeczne, Rozdział 3. Włodzimierz Naumiuk jako budowniczy, Rozdział 4 Włodzimierz Naumiuk jako „ Ludowy Architekt”, Rozdział 5. Przenikanie kultury ludowej w twórczość architektoniczną Włodzimierza Naumiuka, Rozdział 6. Podsumowanie i wnioski, oraz streszczenie, bibliografia.

W WPROWADZENIENIU zostały przedstawione przedmiot pracy, oraz główne pytania o celowości podjęcia tematu przenikania się ludowej kultury w twórczość architektoniczną w kontekście współczesności.

W Rozdziale 1. METODOLOGIA , przedstawiony został problem badawczy, cel i sformułowano tezę , zarysowując kontekst społeczny rozważań i badań. Przyjęty przez autorkę kierunek badań wskazujący indywidualność twórcy jako wpływającą na proces kształtowania się lokalnej kultury architektonicznej, jest nowym kreatywnym podejściem odmiennym od upatrywania rozwoju architektury lokalnej , regionalnej , wernakularnej jedynie w anonimowych procesach przyporządkowanych schematom przemian historycznych w architekturze w tym w architekturze początku XX wieku, klasyfikującej ją jako okres modernistyczny. Badana twórczość przedstawiona jest jako niezależna od tzw. światowych trendów i mód a posiadająca wartość miejscowego rozwoju tożsamościowego.

Rozdział 2. W. NAUMIUK JAKO ZAGADNIENIE ARTYSTYCZNE, NAUKOWE I SPOŁECZNE, stanowi zarówno przegląd piśmiennictwa charakteryzującego twórczość Włodzimierza Naumiuka jak i jej kluczowe etapy rozwojowe. Zakreślony w pracy obszar badawczy twórczości Włodzimierza Naumiuka poddany został analizom w zakresie kształtowania się osobowości od początkowych zainteresowań twórczych, przez okres twórczości rzeźbiarskiej, aktywności edukacyjnej działalności wystawienniczej. Rozpoznanie własne Autorki poparte zostało przeglądem opracowań naukowych dotyczących twórczości Włodzimierza Naumiuka. Bogaty zestaw przytaczanych artykułów i publikacji ujęty został syntetycznie w formie tabelarycznej. Rozdział ten dobrze porządkuje wiedzę o dostępnej literaturze ściśle związanej z analizowanym zagadnieniem zapisanym w tytule rozdziału.

Rozdział 3. WŁODZIMIERZ NAUMIUK JAKO BUDOWNICZY, Stanowi uporządkowaną analizę badawczą, zarówno procesu edukacji własnej twórcy jak i dostępne narzędzia pracy umożliwiające wykonanie określonych przedmiotów- efektów twórczości indywidualnej. Autorka prezentuje również niezbędną bazę intelektualną osobistych przemyśleń twórcy, nadających działalności Włodzimierza Naumiuka, to co odróżnia twórczość od „ produkcji” .

Bardzo cenne są zebrane przez autorkę fragmenty wypowiedzi twórcy, gdyż one obrazują badany związek przenikania się twórczości ludowej i doświadczenia życiowego z twórczością architektoniczną.

Wyodrębnienie z bogatego doświadczenia życiowego Włodzimierza Naumiuka takich zakresów zawodowych jak: tracz, cieśla, snycerz, i łączenie z specyfiką lokalnej twórczości regionalnej, jest oryginalnym wkładem autorki w prowadzeniu dowodu naukowego w odniesieniu do tak wielowątkowej działalności życiowej indywidualnego twórcy.

Rozdział 4. WŁODZIMIERZ NAUMIUK JAKO „LUDOWY ARCHITEKT” rozdział jest uporządkowaną formą opisującą twórcę architekta ludowego od jego podstaw światopoglądowych przez wyrażaną w działalności praktycznej postawę wolnego artysty z bogatym zasobem umiejętności rzemieślniczych, pracującym w określonym zakresie potrzeb odbiorców i uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, przez postawę krytyka architektury świadomego walorów tradycji i harmonii kompozycji w formie i w krajobrazie po działania projektowe niestandardowe z współczesnego

punktu widzenia. Całość rozdziału pokazuje przekraczanie przez artystę granic między wernakularyzmem a profesjonalizmem.

Rozdział 5. PRZENIKANIE KULTURY LUDOWEJ W TWÓRCZOŚĆ ARCHITEKTONICZNĄ WŁODZIMIERZA NAUMIUKA , to bardzo cenne analizy wpływu światopoglądu na identyfikację z własnymi korzeniami i poczucie przynależności do wspólnoty kulturowej daje (tak odległy od współczesnej mody) punkt odniesienia, czym jest twórcze działanie budujące tożsamość lokalną , miejsca , regionu , będąc zarazem częścią istotną kultury szerzej pojmowanej społeczności.

Rozdział 6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Praca Pani mgr inż. arch. Anny Naumiuk -Jakuc, w całym zakresie prezentuje iż założone cele zostały osiągnięte i stanowią kluczowe tym samym osiągnięcia poznawcze w zakresie wpływu przenikania się kultury ludowej w twórczość architektoniczną. W ramach badanego obszaru : działalności Władysława Naumiuka obejmuje cały twórczy proces od obserwacji przez doświadczenie do budowy światopoglądu wpływającego na kształtowanie wytworów w różnych zakresach działalności sumujących się w określeniu architektura. Budowlana aktywność Władysława Naumiuka ma silne cechy autorskie ale równocześnie z wyraźnym paradygmatem aby nie „odbiegać od regionu” .

Praca Pani Anny Naumiuk- Jakuc zawiera wiele informacji pozyskanych bezpośrednio od twórcy i nazwanych współczesnym językiem pracy naukowej, co jak zauważa autorka dotychczas rzadkie było w badaniach naukowych nad architektoniczną twórczością regionalną. Dzięki takiemu zbudowaniu wyводу pracy, można śledzić związki przyczynowo- skutkowe (np. kto i z jakich pobudek wykonywał dany element czy cały obiekt).

Pojawiające się w pracy przyporządkowanie materiałów bardzo lokalnych i blisko dostępnych stosowanych przez Władysława Numiuka (papierowe firanki, plecionki, słoma , glina,) jako używane przez „biednych” do wznoszenia własnych domów, nie wydaje się kategorią tylko możliwości finansowych dawnych inwestorów w regionie białostockim. Jeżeli przymierzmy do tego nieco inny punkt wartościowania, to widzimy tu bardzo współcześnie poszukiwaną kategorię ekologicznego podejścia do funkcjonowania człowieka w swoim otoczeniu. Można tu wskazać, że jest to dodatkowo poparte argumentem działania lokalnego, a więc zarówno racjonalnego jak ekonomicznego wykorzystywania zasobów środowiska, w którym się żyje. Widoczne jest, że zaspokajano w ten sposób potrzeby budowy schronienia, kulturowe i estetyczne niezbędne dla poczucia tożsamości , świadomości kulturowej a w konsekwencji zdrowia i równowagi psychicznej osób w danej społeczności.

Rozważane w pracy rozumienie znaczenia twórczości Władysława Naumiuka w takim kontekście jest zagadnieniem bardzo aktualnym. Otwiera szersze horyzonty dla poznania procesów twórczego przenikania się wzorców kultury ludowej w praktyczną działalność architektoniczną, bliższą współczesnemu rozumieniu działań profesjonalnych a tym samym, będącą w odróżnieniu od działań w ramach wernakularnej architektury.

W ramach podsumowań i wniosków mogły by się znaleźć odniesienia do potrzeb zmian współczesnego systemu edukacyjnego w zakresie architektury tożsamościowej.

4. Uwagi dotyczące wyników pracy oraz stosowania przyjętej metodologii

W pracy Pani mgr inż. arch. Anna Naumiuk- Jakuc Postawiła tezę , określiła cele pracy : główny i pośrednie. Omówiła metodologię badawczą terminologię pracy. Stworzyła autorski model badania twórczości ludowej w kontekście twórczości architektonicznej i zdobniczej.

Zawarte w pracy diagramy, podsumowania w ciekawy i syntetyczny sposób przedstawiają wpływy przenikania, czyli niezwykle trudne do uchwycenia, płynne przechodzenie od zdobywanych umiejętności rzemieślniczych, przez rozbudowywanie wiedzy o własne spostrzeżenia i obserwacje w jednym obszarze (rzeźby, ciesielstwa praw występujących w otaczającej przyrodzie) i przenoszenia do innych , często nieuświadomiane przez twórcę procesy a możliwe do zanotowania przez badacza i usystematyzowania na sposób współczesnych wymagań naukowych.

W pracy Autorka stosuje właściwą terminologię a przyjętą metodologię recenzent ocenia pozytywnie. Pewne rozszerzenie mogło by dotyczyć rozbudowania porównawczych dzieł charakterystycznych dla architektury regionu aby lepiej wyeksponować na tym tle twórczość Włodzimierza Naumiuka.

5. Uwagi redakcyjne i edytorskie

Praca napisana jest językiem poprawnym, zastosowany układ edytorski i zróżnicowanie czcionki daje czytelny obraz przekazu zarówno rozważań autorki jak i cytowań wypowiedzi Włodzimierza Naumiuka. Autorka sprawnie posługuje się przypisami i powołaniami literaturowymi.

6. Wnioski końcowe

Praca stanowi wartościowy dorobek badawczy. Wskazuje że twórczość architektoniczna może i powinna być badana i rozpatrywana również w warstwie lokalnej regionalnej tożsamości. Obszar regionalnego rozwoju architektury jest często niedoceniany we współczesnych badaniach zjawisk, które tworzą architekturę i kształtują przestrzeń wokół nas.

Współczesny system edukacji architektonicznej i uzyskiwania uprawnień zawodowych często nie dopuszcza możliwości działalności takiej jaką reprezentuje twórczość Włodzimierza Naumiuka. Stwarza to duże niebezpieczeństwo zatarcia istotnej dla kultury ogólnej, lokalnej twórczości architektonicznej opartej na doświadczeniu praktycznym, przekazie międzypokoleniowym i twórczej wierności miejscowym wzorom formy, funkcji budującej i podtrzymującej, tym samym tożsamość lokalną.

Przedstawiona praca wnosi istotny wkład do badań nad architekturą kreowaną przez indywidualnych twórców lokalnych opierających się na realizowaniu wzorców tożsamościowych.

Niezależnie od przedstawionych w recenzji uwag i zastrzeżeń a także pytań i wątpliwości skierowanych do Autorki rozprawy, pracę oceniam pozytywnie.

W przedstawionej dysertacji doktorskiej poprawnie sformułowano tezę i cel badań. Przeprowadzono badania własne zakończone wnioskami.

Cel pracy został zrealizowany. W mojej opinii rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Anny Naumiuk- Jakuc „PRZENIKANIE LUDOWEJ KULTURY W TWÓRCZOŚĆ ARCHITEKTONICZNĄ WŁODZIMIERZA NAUMIUKA”, spełnia kryteria stawiane przed rozprawami doktorskimi, w ten sposób, że została udowodniona postawiona teza, zdefiniowany problem badawczy. Praca prezentuje oryginalne badania wskazujące na opanowany warsztat badawczy. Przedstawione badania analityczne porównawcze stanowią również o ogólnej wiedzy teoretycznej Autorki w dziedzinie architektury.

Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie naukowej.

Praca spełnia wymogi zgodne z ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Wnoszę o przyjęcie recenzowanej pracy, rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. arch. Anny Naumiuk- Jakuc i dopuszczenie do jej publicznej obrony.

.....
dr hab. inż. arch. Radosław Barek prof.PP